

**Міністерство освіти та науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії**

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

**Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції
присвяченої 35-річчю створення
кафедри економічної та соціальної географії
у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки
(м. Луцьк, 6–7 квітня 2017 р.)**

**Луцьк
2017**

УДК 911.3:30/33(477.82)(082)
ББК 65.049(4УР-4ВОЛ)я43
С 90

Рекомендовано до друку вченою радою географічного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 9 від 3.04.2017 р.)

Рецензенти: **Олійник Я. Б.** – доктор економічних наук, професор, декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік Національної Академії педагогічних наук України, академік Академії наук вищої освіти України;
Ковальська Л. Л. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та підприємництва Луцького національного технічного університету

Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали Міжнар. наук.-
С 90 **практ. Інтернет-конференції присвяченої 35-річчю створення кафедри економічної та соціальної географії у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (м. Луцьк, 6–7 квітня 2017 р.) / за ред. Ю. М. Барського, С. О. Пугача. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. – 220 с.**

У збірнику висвітлюються проблеми сучасної географічної та економічної науки, які були розглянуті на Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції присвяченої 35-річчю створення кафедри економічної та соціальної географії у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки. Розкриваються питання історії, теорії та методології суспільно-географічних досліджень, регіональних економічних студій, методики викладання географії та краєзнавчої роботи, а також проблеми суспільно-географічних, природно-географічних, рекреаційно-туристських досліджень Волині та прилеглих територій.

Для широкого кола фахівців, які працюють у сфері географії, економіки, державного управління, освіти, рекреації та туризму, краєзнавства. Видання також буде корисним для вчителів, аспірантів та студентів, а також усіх, хто цікавиться проблемами регіональних досліджень.

УДК 911.3:30/33(477.82)(082)
ББК 65.049(4УР-4ВОЛ)я43

© Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, 2017
© Колектив авторів, 2017

ISBN 978-966-517-846-0

Поручинський В., Міщук І. Наукові підходи до визначення поняття “місто”.....	92
Поручинський В., Сич Т. Причини сучасної кризи вугледобувної галузі та перспективи розвитку Львівсько-Волинського кам’яновугільного басейну.....	94
Потапова А. Аналіз соціально-економічного стану Волинської області.....	96
Пугач С., Митчик Ю. Географія поширення соціальних мереж в Україні.....	99
Пушкар О. Територіальні особливості поширення туберкульозу територією Тернопільської області.....	101
Пятак Д., Пугач С. Вимушено переміщені особи: проблеми для Волинської області	103
Романчук А., Слащук А. Особливості демографічної ситуації сільських територій Рівненської області.....	106
Сивий М. Виробництво будівельних матеріалів у Тернопільській області.....	109
Сліпчук А. Трудовий потенціал як основа соціально-економічних показників регіону.....	111
Сосницька Я. Умови та фактори, що впливають на сільськогосподарське виробництво та трансформації у ньому.....	113
Сосницька Я., Герасимчук В., Клявзунік І. Природно-географічні передумови розвитку господарського комплексу Любешівського адміністративного району....	115
Сосницька Я., Саган Я., Артюк Т. Регіональні особливості виробництва технічних культур у сільськогосподарських підприємствах Волинській області: суспільно-географічні аспекти.....	117
Уєвич Н., Коцан Н. Сучасний стан і перспективи розвитку бджільництва на Волині.....	120
Янко Я., Голуб Г. Проблеми інфраструктурного забезпечення медичної сфери Волинської області.....	122
Яромено О., Говді І. Історико-географічні особливості формування поселенської мережі Рокитнівського району Рівненщини.....	124
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ ТА РЕСУРСІВ ВОЛИНІ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	127
Басюк Т., Полюхович І., Лесковець М. Розрахунок ступеня антропогенного навантаження на басейн річки Бережанка.....	127
Забокрицька М., Нетробчук І. Екологічні проблеми використання та охорона річок басейну Прип’яті у Волинській області.....	130
Ільїн Л., Пасічник М. Морфогенетичні та морфометричні показники озер Західного Полісся України.....	132

Забокрицька Мирослава – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Нетробчук Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Екологічні проблеми використання та охорона річок басейну Прип'яті у Волинській області

Розглянуто основні екологічні проблеми використання річок басейну верхньої Прип'яті у Волинській області. Показано причини їх виникнення. Запропоновано водоохоронні заходи для покращення їхнього екологічного стану.

Ключові слова: басейн річки, меліорація, водоохоронні заходи.

Zabokrytska M. R., Netrobchuk I. M. Environmental Issues of the Use and Protection of the Rivers of River Pripyat Basin in Volyn Region

Major environmental issues of the use and protection of the rivers of the upper river Pripyat basin in Volyn region have been considered. The causes of their occurrence have been shown. Water-protective measures for the river's ecological state upgrading have been conceived.

Key words: river basin, amelioration, water-protective measures.

Сьогодні суспільство у процесі своєї життєдіяльності зіштовхнулося із проблемою інтенсивного використання природних ресурсів загалом і водних, зокрема. З кожним роком водні об'єкти Волинського Полісся, піддаються все більшому антропогенному впливу. Перш за все це стосується малих річок області, яким властива досить повільна швидкість течії (0,1-0,2 м/с), що робить їх більш чутливими до антропогенного впливу. Крім того, зростаюче безповоротне вилучення води з річок, виконання різного роду господарських робіт у межах річкових басейнів негативно позначається на процесах очищення і руслоутворенні, чистоті вод та русел річок. Саме тому раціональне використання річок є хоч і складною, але досить актуальною проблемою сучасного водного господарства України.

Річка Прип'ять – перша за величиною водна артерія Волинської області. В басейні річки здійснюються меліоративні роботи. Площа осушених земель, на 1 січня 1991 року, становила 102,6 тис гектарів. В результаті широкомасштабних осушувальних робіт в області значна частина річок або їх ділянок втратили свій первісний вигляд і постають тепер у вигляді магістральних каналів (верхів'я Прип'яті, Виживки, Турії, Стоходу, Коростинки, Копаївки, Конопельки). Під впливом меліорації структура малих рік зазнала помітної трансформації: у зв'язку з пониженням рівня ґрунтових вод відбулося скорочення довжини малих рік, збільшилося їх замулення та евтрофікація. Великі масштаби русловипрямляючих робіт, особливо у долинах рівнинних рік, призвели до їх обміління, зникнення понад 50 % гідробіонтів, різкого погіршення гідроекологічного стану, пересихання водотоків у межінь [2].

Основними екологічними проблемами річок басейну верхньої Прип'яті у Волинській області можна констатувати наступні: завдяки рівнинному рельєфу на території Волинського Полісся часто відбуваються паводки і повені, що призводить до значного затоплення населених пунктів і сільськогосподарських угідь; зі стічними водами з сільськогосподарських угідь значна частина внесених мінеральних добрив і пестицидів надходить у річки. Погіршення екологічної ситуації в районі пов'язане з

наслідками аварії на ЧАЕС. Населені пункти в північно-східній і північній частинах басейну верхньої Прип'яті саме віднесені до зони підвищеної радіації. Тут рівень забруднення радіонуклідами становить 2 кюрі на 1 км² (на низинних торфовищах). Відповідно у воді досліджуваних річок спостерігається перевищення допустимих норм радіоактивного забруднення. Крім того, господарське безповоротне вилучення води з річок часто призводить до значного зниження водності, особливо в місцях, де скупчені великі водокористувачі [1].

Слід зазначити, що основними негативними моментами, що нині впливають на річки басейну верхньої Прип'яті у Волинській області є замулення, яке пов'язане з ерозією на водозборі; забруднення; зарегулювання; спрямлення; погіршення самоочисної здатності; збіднення генофонду тварин і рослин, а також проведення меліоративних робіт. Широкомасштабні меліоративні роботи, власне, порушили сталу рівновагу в екологічних системах річок. Чинники, що сприяли інтенсивним самоочисним процесам, властивим раніше для Полісся, в наш час або ліквідовані, або їх значення нівельоване новими процесами, що посилюють забруднення вод. Інтенсивна меліорація з глибоким дренажем призвела до швидкого осушення заплавної луки, боліт і негативно вплинула на навколишні угіддя. Відбулося різке порушення природних шляхів розвитку заплави – її антропогенне руйнування. Тепер на заплавах створені великі поля монокультур. Дренажування та оранка ліквідували, в багатьох місцях, високоцінні та перезволожені луки, повисихали численні заплавні водойми, різко знизився рівень ґрунтових вод. Зміни виявилися згубними як для екосистеми загалом, так і для її складових, у тому числі іхтіофауни та всіх видів тварин водно-болотного комплексу.

Окремим важливим чинником, що в значній мірі негативно вплинув на екологічний стан заплави і русла річки Прип'ять, є функціонування аварійного Вижівського водозабору, робота якого пов'язана із забезпеченням водою Дніпро-Бузького каналу Республіки Білорусь.

У зв'язку з припиненням догляду за внутрішньогосподарською осушувальною мережею, після реформування сільськогосподарського виробництва і ліквідації колгоспів-радгоспів, площі меліорованих земель, що повторно заболочуються і уже потребують проведенню додаткових заходів по зниженню рівнів ґрунтових вод постійно зростає.

З метою розв'язання, вище зазначених, проблем на території Волинської області реалізується "Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року" та Регіональна екологічна програма "Екологія 2016-2020" [1].

Щоб підвищити екологічну стійкість ландшафту річкової долини і підтримувати його зрівноважений стан, доцільно дотримуватися певних водоохоронних заходів: уникати надмірної меліоративної діяльності, яка не знаходить на даний момент виходу в сільськогосподарське виробництво; заплави річок бажано не меліорувати, а використовувати під сінокоси та місця випасу худоби; спрямлення і каналізація річок мають бути заборонені; слід обов'язково, уздовж русел річок і по периферії боліт, встановлювати водоохоронні зони, де оранка і меліорація будуть категорично заборонені; припинити оранку схилів річкових долин і боліт, щоб не допустити розвитку ерозії; зберігати заповідні території та ділянки річок з непорушеним природним режимом; побудова водоочисних споруд в сільських населених пунктах, що сприятиме зменшенню надходження господарсько-побутових стічних вод у річки.

Завдання раціонального використання річок і тимчасових водотоків повинні вирішуватися на науково-обґрунтованій основі, що відповідало б сучасним умовам водокористування та найближчій перспективі його розвитку. З цією метою необхідно втілювати в практику схему комплексного використання та охорони річок з

врахуванням фізико-географічних, гідрологічних та екологічних особливостей різних регіонів України.

Отже, до перспективних напрямів охорони річкових вод басейну верхньої Прип'яті у Волинській області слід віднести: – мінімізація об'ємів скидів у річкові води неочищених чи недостатньо очищених стічних вод; вдосконалення нормативної бази витрат води та суворе дотримання встановлених норм і лімітів; впровадження роздільних систем водозабезпечення населення і виробничих підприємств; розширення засобів і методів очищення забруднених вод; впровадження системи ґрунтового очищення деяких видів стічних вод на полях зрошення; створення та заліснення прибережних захисних смуг; перебудови систем водовідведення, будівництво гідротехнічних споруд та протипаводкових захисних дамб; берегоукріплення.

Таким чином, низка обґрунтованих водоохоронних рекомендацій важлива для узагальненої інформації щодо покращення екологічного стану річок басейну верхньої Прип'яті, прогнозування його змін, розробки та прийняття відповідних управлінських рішень у галузі використання, охорони та відтворення водних ресурсів. Все це окреслює перспективу подальших досліджень річок басейну верхньої Прип'яті у Волинській області.

Список використаних джерел: 1. Екологічний паспорт Волинська область за 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.menr.gov.ua/protection/protection1/volynska>. 2. Ковальчук І. П. Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз / І. П. Ковальчук. – Львів : Інститут українознавства, 1997. – С. 79-86.

УДК 911.2:556.55(477.82)

Ільїн Леонід – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Пасічник Михайло – аспірант кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Морфогенетичні та морфометричні показники озер Західного Полісся України

У публікації наведено результати дослідження морфогенетичних та морфометричних параметрів (площа водного дзеркала, об'єм води, максимальна та середня глибина та ін.) різномісних озер Західного Полісся України. Розраховано й проаналізовано коефіцієнти, що відображають складні взаємозв'язки між улоговиною і водною масою озер.

Ключові слова: морфометрія, улоговина, озеро, Західне Полісся України.

Ilyin L., Pasichnyk M. Morphogenetic and Morphometric Parameters of Western Polissya Lakes, Ukraine. The publication presents the results of the research of morphogenetic and morphometric parameters (water surface area, water volume, maximum and average depth, etc.) of diverse lakes in Western Polissya, Ukraine. Factors that reflect the complex relationship between the mass of water basins and lakes have been calculated and analyzed.

Key words: morphometry, lake basin, lake, Western Polissya of Ukraine.

Морфометрією озерних водойм називається сукупність методів і прийомів числового (кількісного) вираження елементів водойми [1, с. 29]. Морфометричні